

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
N-0032 Oslo

NOU 2009:18 Rett til læring

Høringsuttalelse fra Huseby kompetansesenter

Rett til læring. NoU 2009:18 har en god og viktig tittel. Innstillingen inneholder mange gode strategier og forslag. Huseby savner imidlertid omfattende dokumentasjon, grundige analyser og konsekvensutredninger. Mange særmerknader synliggjør uenighet mellom utvalgsmedlemmene og viser kompleksiteten i problemområdene. Høringsuttalelsen fra Huseby kompetansesenter legger vekt på utfordringer vi ser knytter seg til realisering av rett til læring for barn, unge og voksne med synsvansker.

Differensierte tiltak. Huseby slutter seg til utvalgets syn på at likeverdighet forutsetter ulike former for differensierte tiltak. Vi ser imidlertid at en rekke av de foreslåtte tiltakene alminneliggjør og tilslører forskjeller og behov for høyt spesialisert kompetanse.

Synsfaglig spisskompetanse. Huseby mener utredningen svikter i forhold til å utrede hvordan den spesialiserte kompetansen skal ivaretas og videreutvikles, hvordan den skal organiseres og fordeles, hvordan synspedagoger skal rekrutteres og hvordan samarbeid innen det synsfaglige området bør være. Forslaget til regionmodell inneholder ikke faglig funderte forslag til fordeling av landsdekkende funksjoner og konsentrasjon av særskilt spisskompetanse. Huseby mener at dette er en alvorlig mangel ved innstillingen.

Kap 11. Målgrupper

Høyfrekvent eller lavfrekvent? ”Gruppebeskrivelser kan tilsløre mangfoldet”. Huseby er enig i dette. Synsdiagnosene er tallrike og enkelte tilstander er svært sjeldne. Undersøker vi *synsfunksjonen* til barn og unge innen de samme diagnosegruppene, blir bildet enda mer komplekst.

Tradisjonelt har gruppen av synshemmede vært delt inn i blinde, sterkt svaksynte og svaksynte. Forekomsten her må sies å være lavfrekvent. For alle tre undergrupper kan synsvansken opptre sammen med andre vansker. Da høynes forekomsten betraktelig.

Ny kunnskap har avdekket at også andre grupper har behov for og nytte av synspedagogisk kompetanse. Dette kan være personer med hjerneskader, forstyrret øyemotorisk funksjon, diffuse synsrelaterte vansker eller aldersrelatert svekkelse av synet. Dette utgjør høyfrekvente grupper. Utvalget skriver at målgruppen synshemmede har behov for ”teknisk preget bistand for å kompensere for sansetapet”. Dette er en grov forenkling og synliggjør derfor ikke de behov barn, unge og voksne med ulike synsvansker har for spesialisert kompetanse innen fagområdet syn. Utvalget synes å ha forholdt seg til den tradisjonelle definisjonen av synshemmede.

Huseby ønsker å markere at gruppen synshemmede kan anses som både høyfrekvent og lavfrekvent og at dette må få konsekvenser for dimensjonering og organisering av det spesialpedagogiske tilbudet til synshemmede.

Kap 14 Rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen

Huseby støtter ikke forslaget om å erstatte "retten til spesialundervisning" med "rett til ekstra tilrettelegging" i opplæringen.

Formuleringen "rett til ekstra tilrettelegging i skolen" kan gi uklare juridiske status. Huseby frykter at retten til læring kan bli utvannet med denne formuleringen. Begrepet er "åpent" og kan bli tolket ulikt og føre til ulik praksis.

Rett til spesialundervisning, eller rett til spesialpedagogisk hjelp, formidler i sterkere grad at det er behov for spesialisert kompetanse, og viser en tydelig link til spesialpedagogisk profesjon.

Verken språkbruk eller lovverk er hovedutfordringen ved spesialundervisningen i dagens opplæring, men kvalitet i praktisk-pedagogiske tiltak.

Sakkyndig vurdering. Huseby støtter ikke forslagene om ny praksis vedrørende sakkyndig vurdering.

Huseby støtter utvalget i at det er viktig å komme raskt i gang med spesialpedagogiske tiltak. Vi frykter imidlertid at den foreslåtte nye praksis kan svekke elevens nåværende rettigheter og foreldres klagerett. Den kan også åpne for store forskjeller mellom skoler og kommuner.

Huseby ser på sakkyndig vurdering som faglig sikring av både utredningen av eleven og tilrådingene. Arbeidet må utføres av en objektiv instans med høy spesialpedagogisk fagkompetanse. Vi erfarer at PPT med sin kompetanse har større innsikt i og forståelse for synshemmedes behov enn mange skoler. Huseby bistår gjerne PP-tjenesten med synsfaglig bistand når det gjelder innholdet i sakkyndig vurdering.

Kap 15 Tilpassede og fleksible opplæringsløp

Læreplanverket for Kunnskapsløftet skal gjennomgås med sikte på å gi fagplanene tydelige innholdsmomenter.

For blinde og sterkt svaksynte elever er det viktig at denne gjennomgangen resulterer i innholdselementer som grunnlag for opplæringen etter §§ 2.14 og 3.10. Huseby vil minne om at de rettigheter som blinde og sterkt svaksynte har etter §§ 2.14 og 3.10 ikke er fulgt opp verken med læreplaner, veiledere eller retningslinjer som kan si noe om hva innholdet i denne opplæringen skal være. I Ot.prp. 44 (1999- 2000) skriver departementet selv: "Departementet vil ikke kunne ha sentrale læreplaner klar til skolestart hausten 2001, men vil sende på høring forslag til slike planar med sikte på at dei kan takast i bruk frå skolestart hausten 2001. Skolane vil i overgangsperioden måtte tilpasse innholdet i opplæringa til den enkelte eleven i form av individuelle opplegg". Huseby og Tambartun har flere ganger tatt dette opp uten resultat.

Huseby støtter forslaget om forsterkede rutiner for overganger og samarbeid mellom barnehage, skoler og lærebedrifter.

Kap 16 PP-tjenesten og Statped tettere på

Huseby kompetansesenter kan ikke se at utredningen inneholder gode faglige argumenter og begrunnelser for at regionalisering av Statped sikrer kommunene bedre tilgang til spesialisert synspedagogisk kompetanse. Et vedtak om å regionalisere Statped må baseres på en grundig analyse av kommunestruktur, behovsforekomst, kompetanse – og oppgavefordeling mellom stat og kommune, tilgjengelig kompetanse og mulighet for kompetansebygging. Videre må det foretas grundige vurderinger av økonomiske og driftsmessige konsekvenser.

Huseby mener at synshemmede skal ha kvalifisert synskompetanse "tett på" i barnehage og skole. Synssentrenes brukerforum har fastslått viktigheten av tilgjengelighet til høy synsfaglig kompetanse og at geografisk nærhet er underordnet.

Kap 17 Helhet krever tverrfaglig og tverretatlig samarbeid

Huseby støtter utredningens forslag knyttet til bestemmelser om Individuell plan, rett til en tjeneste koordinator, samarbeidsavtaler mellom spesialisttjenestene og henvisningsrett. Vi mener dette er tiltak som vil gjøre hverdagen enklere for den som har en synshemming. Det er viktig at aktørene innen opplæring, helse og NAV forholder seg til samme forskrift og forskriften forankres i særlover.

Skal IP bli det kraftfulle verktøy det er tenkt å være, mener vi at det ikke er tilstrekkelig at ”Spesialisthelsetjenesten innen opplæring (spesialpedagogiske regionsentre) og spesialisthelsetjenesten (barne- og ungdomsklinikkene) inngår samarbeidsavtaler” og at PP-tjenesten får selvstendig henvisningsrett til BUP og HABU.

Huseby mener at alle deltakere som arbeider med IP må ha gjensidig henvisningsrett og at dette blir forskriftsfestet.

Kap 18. Kompetanse på alle nivåer

Kommunal kompetanse på fagområdet syn. Det er mangel på synspedagogisk kompetanse i de fleste kommuner. Dette fører til utfordringer med å avdekke synsrelaterte vansker som ikke framtrer tydelig. Tiltak kan bli satt sent i gang eller bli mangelfulle. Kompetanse i fagområdet syn på kommunalt nivå er en forutsetning for å realisere intensjonen om tidlig innsats.

Huseby mener at alle elever med synsvansker bør ha rett til opplæring av lærer med synspedagogisk utdanning. I tillegg bør alle kommuner tilgang til synspedagogisk kompetanse ved å opprette synspedagogisk stilling, gjerne interkommunal, der stillingens innhold og utøvelse er bundet opp mot opplæringsloven. Stillingen bør være knyttet til PPT. Stillingen bør også ivareta elever med synsrelaterte lese- og skrivevansker og synsvansker, som i dag ikke får tilstrekkelig faglig oppfølging verken fra Statped eller PPT.

Synskompetanse innen helsesektoren. Det er i tillegg behov for synpedagogisk kompetanse innen helsesektoren både på kommunalt og statlig nivå (habiliteringstjenesten). Denne kompetansen skal benyttes til synstrening av slagrammede og eldre med synsvansker. På lik linje med at afasirammede pasienter får tilgang til logoped. Ordningen med synskontakter må sees i sammenheng med dette behovet og disse stillingene kan trolig utfylle hverandre på kommunalt nivå.

En svært stor andel av brukere i habiliteringstjenesten har synsvansker, og det er derfor av avgjørende betydning at synsfaglig kompetanse inngår i den flerfaglige tilnærmingen som mange av disse brukerne har behov for.

Begrunnelse for å bevare synsfaglig kompetanse på nasjonalt nivå

Tambartun og Huseby kompetansesentre har bygd opp et landsdekkende tjenestetilbud til synshemmede. Huseby mener at det er riktig å bevare disse robuste kompetansemiljø på fagområdet syn.

Trygt at noen har sett mange. Landet er lite og brukerne i de lavfrekvente gruppene er få. For å sikre spisskompetanse er det helt nødvendig *jevnlig* å kunne *se så mange som mulig* av disse. Barn, unge og voksne med sjeldne og kompliserte synsvansker, deres foreldre og fagfolk må få møte fagfolk som har erfaring med og innsikt i de spesielle vanskene, og som har sett flere med samme synsvanske.

Huseby mener at spesialistkompetansen avhenger av tett brukerkontakt.

Sammensatte vansker krever spesialisert tverrfaglighet. Synshemmede med sammensatte vansker utgjør i dag langt den største gruppen som blir utredet ved Huseby og Tambartun.

Fagområdet synspedagogikk er avhengig av grundig utredning av synssansens ulike delfunksjoner. Gode pedagogiske tiltak må utledes på grunnlag av medisinske og optometriske funksjonsutredninger. Tverrfaglig synsfunksjonsutredning muliggjør en kombinasjon av ”diagnostikk” med vekt på funksjon

Huseby kompetansesenter **Statlig spesialpedagogisk støttesystem**

og pedagogikk. Modellen er utviklet over lang tid og har vist seg å være svært effektiv som basis for videre spesialpedagogisk arbeid og tiltaksrettet rådgivning til brukere, oppdragsgivere og samarbeidsparter. Modellen er enestående i europeisk sammenheng. Blant annet Habiliteringstjenesten påpeker i flere offentlige dokumenter at den ikke har tilstrekkelig kompetanse i forhold til syn og synshemming, og at kompetansesentrenes tjenester er et viktig supplement til de tjenester habiliteringstjenesten tilbyr.

Husebys tverrfaglige team kjennetegnes ved at de ulike faggruppene har bygget inn en synsfaglig kompetanse i sin profesjon (fysioterapeut, psykolog, IKT-konsulent, foruten synspedagog, øyelege og optometrist). Teamet utreder synsfunksjon, taktile evner, motorikk, kommunikasjons- og orienteringsevne. Andre fagmiljø i Statped trekkes inn ved behov.

Huseby mener at dette tjenestetilbudet bør videreføres på nasjonalt nivå.

En annen måte å lære på. Den som ikke ser, eller ser dårlig, har en annen opplevelse av verden og må få informasjon og opplæring på en annen måte enn seende. Blinde og sterkt svaksynte personer har krav på tilgang til spesialisert metodikk i førskole og gjennom hele skoleløpet. De har behov for synspedagogisk innsats som langt fra bare er av ”teknisk art”, men krever høy fagdidaktisk kompetanse og forståelse for psykologiske, emosjonelle og sosiale implikasjoner knyttet til synsvansken.

For at elever med synsvansker skal få realisert retten til læring, må det være tilgang til fagpersoner som har spesialisert kompetanse innen en rekke fagområder som:

- Sensomotorisk utvikling – blinde og sterkt synshemmede, med eller uten tilleggsvansker
- Motorisk og fysisk utvikling – blinde og sterkt synshemmede, med eller uten tilleggsvansker
- Skrivning og lesing – blinde, med eller uten tilleggsvansker
- Skrivning og lesing – svaksynte, med eller uten tilleggsvansker
- Kartforståelse, kartmetodikk og kartproduksjon – blinde, med eller uten tilleggsvansker
- Matematikkforståelse - blinde og sterkt synshemmede, med eller uten tilleggsvansker
- Lese- og skriveopplæring for multilesere, med eller uten tilleggsvansker
- Kompetanseområdene praktisk - estetiske fag for synshemmede
- Læring for individer med diagnosen NCL og andre progredierende lidelser
- Syn og autisme
- Spesialisert synsfunksjonell utredning
- Spesialisert, tiltaksrettet synspedagogisk utredning av sterkt svaksynte og blinde, barn, unge og voksne
- Kompetanseområdene innenfor opplæring i IKT for synshemmede
- Opplæring i bruk av optiske, tekniske og elektronoptiske hjelpemidler for synshemmede
- Mobilitet for blinde, med eller uten tilleggsvansker
- Mobilitet for svaksynte, med eller uten tilleggsvansker
- ADL – blinde og sterkt synshemmede, med eller uten tilleggsvansker
- Læremiddelproduksjon for synshemmede

Det er i dag et tett samarbeid mellom Tambartun og Huseby på disse fagområdene. Huseby mener at det er uheldig å splitte opp dette ytterligere.

Kompetanse på punktskrift er et smalt fagområde. For at mennesker uten synsfunksjon skal ha samme rettigheter som andre til å utnytte sine evner, gjennomføre utdanning og ha samfunnsdeltakelse på høyt nivå, må det finnes et tilgjengelig og aktivt punktskriftmiljø. Musikkelever i videregående

Huseby kompetansesenter

Statlig spesialpedagogisk støttesystem

opplæring må ha tilgang til musikkverk og lærestoff omsatt til punktskrift og punktskriftnoter. Blinde elever har krav på oppfølging av pedagoger som i tillegg til skolefagene behersker didaktikk og kompenserende ferdigheter og teknikker som punktskrift og bruk av tekniske hjelpemidler.

Tilgjengelige lærebøker og læremateriell er en forutsetning for en inkludert skolehverdag. I lille Norge kan slik kompetanse vanskelig utvikles på flere steder.

Brukerorganisasjonene ønsker nasjonale kompetansemiljøer. Norges blindforbund, Assistanse – Interesseforeningen for barn og ungdom med synshemming og Norsk Spielmeier-Vogt Forening har uttalt at de ikke ønsker en videre oppsplitting av kompetansemiljøene som i dag er på Huseby og Tambartun. Samtlige går klart inn for å opprettholde de to nevnte sentrene som nasjonale kompetansesentre for synsvansker.

Foreldreopplæring. Foreldre til barn som har rettigheter etter opplæringslovens §§ 2.14 og 3.10 har behov for opplæring i sansekompenserende teknikker som setter dem i stand til å kommunisere med barna på deres lesemedium mv. Huseby og Tambartun bør få i oppdrag og få rammevilkår for å utvikle og organisere slik foreldreopplæring.

Tilbud til nysynshemmede. Den største gruppen av synshemmede i Norge er personer som er blitt synshemmede i voksen alder. Problematikken her er annerledes enn for gruppen barn og unge med medfødt synshemming. Her er vi i skjæringspunktet mellom medisinske diagnoser/rehabilitering og spesialpedagogisk kompetanse (jfr det som står i utredningen om afasirammede og trafikkskadede). Voksne synshemmede er ikke nevnt i utredningen. Hvis man ser bort fra gruppen slagrammede, er antall nysynshemmede i yrkesaktiv alder lite. Det er i dag kun ett landsdekkende rehabiliterings- / opplæringstilbud til denne gruppen i statlig regi. Med mindre det skjer en sterk økning av ressurser til sektoren, er det urealistisk å bygge opp kompetanse og kurstilbud på fire ulike senter.

UH-sektoren og fagområdet syn. Det er etablert et godt og tosidig samarbeid mellom kompetansesentrene for syn og NTNU og UiO ISP. Huseby og Tambartun er praksisplass for studenter og bidrar med forelesere på universitetene. I tillegg gjennomføres forskningsprosjekter hvor forskere fra UiO har faglig ansvar og samarbeider med fagpersoner på senteret. Dette er godt eksempel på at sentrene som kompetansesenter har funnet sin plass mellom praksis og forskning - en posisjon som tidligere er trukket fram som fortrinnet ved de statlige spesialpedagogiske kompetansesentrene

Behov for synspedagogisk utdanning på masternivå. Utdanning innen fagområdet syn på masternivå har ikke vært prioritert i UH-sektoren. Det har medført at det er blitt utdannet få synspedagoger og at det er mangel på synspedagogisk arbeidskraft innen helse og opplæring på så vel kommunalt som statlig nivå. Sentrene har problemer med å rekruttere synspedagoger til stillinger ved sentrene. Huseby mener at årlige tilbud om synspedagogikk som fordypning på masternivå må sikres og at Kunnskapsdepartementet må gi universitetene øremerkede midler til dette. Det samme gjelder ulike videreutdanningstilbud som spesialiseringer innen fagområdet syn etter masternivå.

Huseby 27. november 2009

Knut R. Ramberg
direktør